

ben iparterület is található, nem zárható ki a modern eredet (folyóba dőzerolt építési hulladék). Ugyanakkor figyelembe kell vennünk, hogy a magaspartot ezen a szakaszon mossa a folyó, tehát a parton álló egykori épület maradványa is lehet, ebben az esetben a régészeti kor valószínűsíthető. Víz alatti kutatása indokolt.

A térképen S2271 jelű pont a partra merőlegesen, falszerűen húzódó köves sávot jelöl. A sáv hossza mintegy 30 m, és közvetlenül a partfal aljától látható. A jelenség végén egy hosszúkás alakú, jelentős árnyékot mutató tárgy található. Ez lehet gerenda, vagy oszlop. Ennek közelében 2,5 m-es vizet mértünk. Feltételezésünk szerint a jelenség valamilyen gát, sarkantyú lehet. Régészeti eredetével kapcsolatban azért kell óvatosan bánni, mivel a parton ipari létesítmény található. Ezeknél nem ritka, hogy a szennyvizüket a víz alatt, kövekkel letakart csöveken keresztül engedték a Dunába.

Az S02285 és az S2290 közötti sávban több domborulat, köves felület is látszott a képeken, valamint egy a partra merőleges falszerű jelenség 120–150 m hosszan. Mivel ez a terület a Dera-patak torkolatában fekszik, ill. attól D-re, és a képeken számos autógumi is látszott, biztosra vehető, hogy a jelenségek egy része modern szemét. Ugyanakkor a nyilvántartott római lelőhely közelsége felveti, hogy egyes elemek régészeti korúak lehetnek. A kérdést csak merüléssel lehet eldönteni.

Az S02337 és S02349 pontok között található pontokat akkor mértük, amikor egy K–Ny irányú köves felületű kiemelkedésen haladt át a hajó. A felvett pontok kirajzolták az anomália irányát, kiterjedését. A környezetéből méternyire kiemelkedő vonulat a sekély vízben örvénylést keltett, ez hívta fel a figyelmünket. A kiemelkedés közepén deszka, vagy gerenda található, valamint ehhez kapcsolódóan egy éles vonal. A jelenség nagyon hasonlít azokra a jelekre, amelyeket egy hajóroncs produkál. A jelenség kora ismeretlen. Partra szálltunk, és megvizsgáltuk az ártéri erdőt is, de semmilyen jelenséget nem találtunk. A területet víz alatti régészeti módszerrel fel kell deríteni.

Összefoglalásként megállapítható, hogy szonaras kutatásunk során sikerült leszűkíteni azt a területet, amelyet régészeti szempontból a leginkább ígéretesnek tartunk. Víz alatti régészeti módszerrel a feltételezett lelőhelyek azonosíthatók lesznek.

A kutatásban közreműködtek a Kékség és az Amphora Búvárklubok tagjai.

TÓTH JÁNOS ATTILA

481. Szécsény, Belváros (KÖH 33000)

(Nógrád megye) Kö, Kú

2010. május 25. és december 3. között megelőző feltárásokat végeztünk a belváros-rekonstrukció II. ütemének kivitelezéséhez kapcsolódóan.

A romtemplom telkének közepén átlagosan 1,7 m mélységig kutattunk. A romtemplom D-i oldalán a

szintet a középkori temető szintjéig süllyesztettük, a D-i városfaltól É-ra 4–10 m-re a feltárási szint ennél mintegy 0,5–1 m-rel mélyebb volt.

A K-i városfal mentén három helyen kutattunk: két szelvényben – a DK-i rondella csatlakozása mellett, a templom szentélye mögött –, valamint a II. szelvénytől É-ra az ún. X. szondában. A két szelvényvel a sánc szerkezetét és építési periódusait, a szondával az egykori gyilokjáró szerkezetét sikerült tisztázni. Ezen a területen, a faltól Ny-ra 6 m-es sávban szintsüllyesztés nem lehetséges.

A D-i városfal mellett a kutatási terv szerint meg kellett volna újra nyitni a 2000-ben már kiásott, de akkor a szelvény beomlása miatt nem dokumentált árkot. Erre azonban az itteni városfalszakasz statikai problémái miatt nem kerülhetett sor. A sáncfeltöltésből erősen aprózódott háztartási és díszkerámia töredékei, csontfaragványok, üvegtöredékek, valamint a katonai tevékenységgel összefüggő leletek (puska- és ágyúgolyó, gránát) került elő. A sánc szerkezetéből részben leégett, részben elkorhadt famaradványok kerültek felszínre. Utóbbiak rossz megtartásuk miatt nem voltak konzerválhatók. A leletanyag alapján a sánc vizsgált részén az építési tevékenység a 16–17. századra tehető, több periódusban.

A terület középső részén Szécsény kora újkori településének maradványait találtuk meg. Egymás fölé épült könnyűszerkezetes, ill. vályogfalú épületek részletei kerültek elő, melyek feltehetően két telekhez tartoztak. A főfalak iránya alapján legalább két periódus látszik megkülönböztethetőnek, mindkettőhöz találtunk tüzelőberendezéseket is. Az épületek tájolásának egyszerű jelentősebb megváltozása feltehetően az erődítések átalakításával függ össze. Egy korai épület kifestéséből is kerültek elő részletek. A házakhoz tartozó leletanyag 16–17. századi, jó minőségű kerámia, üveg, fém, csont. Emellett jelentősebb mennyiségű szerves anyag (bőr, fa), valamint egy teljes szemeskályha anyaga és alapja is előkerült a IV. szelvényben. Néhány, feltehetően a templom bontásából származó faragott épületagozatot másodlagos felhasználásban találtunk meg a VII. szelvényben.

A VII. szelvényben előkerült korábbi épület padlója alatt a plébániatemplom temetőjének rétegei kezdődtek. A temető D-i szélét a III. szelvényben előkerült 60 cm széles, ~3 m hosszú falcsont jelzi, mely feltehetően a cinterem fala volt. A fal Ny-i folytatásában csak a kiszedett alapárok egy szakaszát sikerült azonosítani. A faltól D-re eső IV. szelvényben a korábbi szintek mélyebben jelentkezték. E fölött egy 50–60 cm vastag feltöltés jelentkezett, amelyre épült(ek) a későbbi épület(ek). A feltöltés feltehetően a korai sánc itteni megszüntetésével és a D-i városfal megépülésével függ össze.

A DK-i rondella kutatását a csapadékos időjárás és a D-i városfal máig megoldatlan statikai problémái jelentősen akadályozták. A K-i városfalhoz közel eső részen gépi földmunkával sikerült a rondella alapfalának egy

szakaszát feltárni, ami az alapozás legalsó, nagyméretű kövekből készült kőrétege. A magas talajvízszint azonban megakadályozta a csatlakozó rétegek feltárását. A falcsont pontosan illeszkedett az előzetesen kiszerezett kör alaprajzhoz, igazolva, hogy a bástya az ÉK-i bástyához hasonló építmény lehetett.

A bástya torkában készült metszetsfal, mely a két telek határán álló támfalszerű kerítés elbontásával keletkezett, jól megfigyelhető volt, hogy a DK-i bástya megépülése előtt itt már egy kisebb földerődítés állt. Ennek a bástyának további részletei vélhetően a romtemplom telkén, a II. és IV. szelvény között húzódnak.

A D-i városfal felőli oldalon kutatás a statikai problémák miatt egyáltalán nem volt.

Az Evangélikus templom helyreállításához kapcsolódóan három szondát jelöltünk ki abból a célból, hogy feltárjuk az épület alapjának állapotát. A csapadékos időjárás miatt az II. szonda megnyitására végül nem került sor. Ez a szonda a hajó és a torony találkozásánál található, a torony alapozásának alját 146 cm mélyen még nem értük el. Az alap jó minőségű habarcsba rakott kő. A hajófal alapozása ezen a ponton kő-tégla vegyes falazat agyagba rakva. A toronyhoz egy fél hevederívvel támasztott ki, a hevederív alatt föld volt. A tetőről lefolyó csapadékvíz jelentős része ezt a pontot áztatta.

Az I. szondát a két épület között, a templom D-i oldalán nyitottuk. A szonda legmélyebb pontja 132 cm volt, ahol is az alap alja még nem került elő. A felmenő falazat indítása 17 cm mélyen került elő. Az alapozás habarcsba rakott vegyes anyag (kő, téglák stb.). Az alap melletti rétegek gyenge teherbírásúak, 70 cm-ig laza bontási sít jelentkezett, ez alatt szintén rossz megtartású, de már kora újkori réteg található. A két épület között egy kiszedett alapárkot is megfigyeltünk, melynek pontos korát nem tudtuk megállapítani, a 70 cm vastag síttréteg azonban ehhez az egykori épülethez köthető.

A III. szondát a templom DNy-i sarkán nyitottuk. Legnagyobb mélysége 90 cm volt. Az alap melletti 40 cm mélységig 20. századi feltöltés, ez alatt már kora újkori paticsomládék volt. A felső réteg aljánál került elő a felmenő fal indítása (40 cm mélyen). Az alapfal erős kiugrással jelentkezett, nagyméretű andezit terméskövek alkották, rossz minőségű habarcsba rakva. Ezen a ponton az alapozásban a kövek közt alulról felfelé nyíló, levegős repedéseket figyeltünk meg, melyeknek iránya a felmenő falon is követhető volt.

Az Ady E. és Haynald L. utcák találkozásánál lévő ún. Pintér-ház (egykori óvoda) kutatását csak az épületen folyó építkezéssel, többek között tetőcserével párhuzamosan tudtuk végezni. A műemlékjellegű épületre előírt falkutatásra nem kötöttek senkivel szerződést; az ilyen jellegű megfigyeléseinket csak kevés esetben, az építésvezetővel egyeztetve tudtuk végezni.

A Pintér-ház körüli régészeti munkák két részletben folytak: augusztus 9.–október 4. és október 25.–29. között. A megnyitott 16 eltérő méretű szelvényből négy szolgálta azt a célunkat, hogy meghatározzuk a kora

újkori palánk vonalát és szerkezetét. Közülük kettő a Pintér-ház K-i oldalán helyezkedett el, a 2005-ben feltárt palánk feltételezhető folytatásában; egy szelvény az épület D-i középső szobájának ÉNy-i sarkában és még egy a ház Ny-i oldalán. Egyik esetben sem nyílt lehetőségünk lemenni az altalajig. A 2010/II szelvényben értük el a legnagyobb, mai szinthez mérve 2,6 m-es mélységet. Itt és a 2010/I szelvényben megfigyelhettük a palánk teljes metszetét és a tőle D-re kezdődő padkát. Egyik esetben sem értünk el 16. századinál korábbi rétegeket. A Pintér-ház belsejében a palánk É-i, város felőli cölöpsorát találtuk meg, míg a Ny-i oldalon csak magát a palánkot tárhattuk fel. A palánk belső oldalán egy köves járőfelület került elő, melytől északabbra lakóházmaradványok kezdődtek. A palánk külső betöltése alatt leégett, 15–16. századi építmény maradványai bukkantak elő. A palánk vonala nagyjából folytatta a már 2005-ben megfigyelt irányt, enyhe ívvel É felé, a Pintér-ház közepe táján egy erős „behorpadással”.

A Pintér-ház ÉNy-i sarka alatt egy máig használatban lévő dongaboltozatos pincében szintén régészeti kutatásokat végeztünk. A pince mai járőszintje alatt kb. 90 cm-es feltöltés van. A kőből falazott és szintén kőből készült boltozatú pincének több periódusát is sikerült elkülöníteni. A pince eredeti lejárata É-on nyílt, az É-i fal közepén. Ennek befalazása után először a K-i fal É-i szakaszán nyitottak új lejáratot, melynek maradványait a 2010/VI szelvényben megtaláltuk. Végül valamikor a 19–20. sz. fordulóján nyitották a ma is használt Ny-i lejáratot. A pince építésének ideje kb. a 17. sz. vége–18. sz. eleje. A pince feletti épületrész felújítása közben tett megfigyelések alapján úgy tűnik, hogy a pincéhez tartozó épületnek jelentős részletei maradtak meg a Pintér-házba foglalva. A Pintér-ház valójában ennek az alapincézett épületnek többszöri kibővítése eredményeképpen jött létre.

A lelőhely többi szelvényét a közműkiváltások és az új közművek vonalán jelöltük ki. Közülük azokban, amelyeket a korábbi közművek vonalán nyitottuk, csak a feltétlenül szükséges szintig kutattunk, sehol nem lépve át a 17. sz. második felének egyik pusztulási rétegét. Ezekben a felső 50–80 cm bolygatott volt, összefüggő jelenségeket nem lehetett megfigyelni. Az ásatás legnagyobb felületű, 2010/IX szelvényének hossza több mint 18 m, mélysége 100–150 cm volt, jó keresztmetszetet adott a Pintér-ház környezetének beépítettségéről a 17. sz. második felében. Legalább két É–D tájolású, 5–7 m széles épület állt a kutatott területen. Az épületeket erős tűz pusztította el, a bennük feltárt leletanyag inkább a század második felére jellemző. Hasonló rétegviszonyokat figyeltünk meg a Pintér-ház É-i homlokzatának Ny-i felénél megnyitott szelvényben is. Itt kirajzolódott a pince lejárata is, amely vágta a többi helyen megfigyelt pusztulási rétegekkel egykorú feltöltéseket.

A 2010/IX szelvényben megfigyelt két hosszanti háztól K-re helyezkedett el az az épület, melynek K-i felét 2005-ben már részben feltártuk. A szelvény szinte

teljes területét egy késő reneszánsz kályha omladéka foglalta el. Emellett sikerült megfigyelni a ház D-i falát és egy belső osztófalat. A szelvény DK-i sarkában egy négyzetes, deszkabéléses verem került elő. Ez a ház is a 17. sz. második felében pusztulhatott el egy erős tűzvész során.

A K-i városfalat a felszíni és csapóvíz elvezetésének megoldása miatt volt szükséges kutatni; a K-i városfal mentén több szondában az alapozási kiugrás és a más helyütt megtalált agyagtapasztás szintjét megkeresni. A Kézműves-ház és a romtemplom közötti városfalszakaszon négy 1×2,5 m-es szondát nyitottunk. Ezek közül kettőben a korábban itt állt újkori épület pincéjének betöltését találtuk a feltárás teljes mélységében (140 cm). Az alapozási kiugrás 70 cm, mélységben jelentkezett. A II. szonda D-i végében egy kis szakaszon (50 cm) maradt meg kora újkori rétegek, melyeknek felső határa 60 cm mélyen volt. A sánc tető a várakozással ellentétben nem került elő, a kora újkori rétegek már a sánc bolygatott anyagát tartalmazták. A III. és IV. szondában is találtunk késői épületalapokat, de érintetlen kora újkori rétegek is kerültek elő 50–60 cm mélyről. A III. szondában a fal alapozási kiugrása 90 cm mélyen jelentkezett, melyre egy égett réteg húzódott. Az égésréteg a sánc utolsó megújítása előtti pusztuláshoz köthető. A IV. szondában az alapozási kiugrás csak egy 5 cm-es padkaként jelentkezett, melyen egy íves felületű, ráégett agyagréteget találtunk. Efelett egy vékony kifagyási csík jelzett egy korábbi terepszintet, mely talán az utolsó sánc tetővel hozható összefüggésbe. A leletanyagban sárkányfejes kályhacsempe, többszínű mázas díszkerámia és habán töredékek kerültek elő.

Munkatársak: Majcher Tamás, Mordovin Maxim régészek; Bercsényi Kinga, László Emese, Soós Virág, Bíbor István, Ficzy Dóra, Vargha Mária technikusok; Érdi Benedek geodéta, Sümegi Pál (geoarcheológia).

F. ROMHÁNYI BEATRIX

482. Szécsény, Erzsébet tér (KÖH 46651)

(Nógrád megye) Kö, Tő

2010. június 30. és augusztus 6. között megelőző feltárást végeztünk a szécsényi belváros-rekonstrukció II/2 üteméhez kapcsolódóan. A feltárás célja az volt, hogy a tér területén egykor keresztülhúzódó török kori palánkfal nyomvonaláról, szélességéről, irányáról adatokat gyűjtsünk. A rekonstrukció kapcsán a tér áttervezésre kerül, a palánkfal nyomvonala kertépítészeti elemekkel kerül majd bemutatásra.

Az 1. árok É–D-i tájolású 3×10 m volt, a szobor K-i oldalán jelöltük ki. A 2. árok a szobor Ny-i oldalán húzódott 3 m szélességben, 7 m hosszán, tájolása ÉÉNy–DDK. Korábbi adatok alapján a kétsoros palánknak, a palánkfalhoz belülről csatlakozó sáncfeltöltésnek, a városfalat övező árok É-i peremének és a peremen futó egysoros palánknak mindkét kutatóárkunkban jelentkeznie kellett.

A 19–20. sz. folyamán jelentős mértékű planírozások folytak, melyek rétegsora mindkét árkunkban mutatkozott. Az újkori bolygatások, planírozások átlagosan 100–110 cm mélységig voltak megfigyelhetők. Az 1. árokban 120 cm-en kezdtek jelentkezni a 16–17. századi jelenségek. A várttal ellentétben a palánkfal É-ra helyezkedett el a szelvényben és meredekebb szögben csatlakozott be a Ferences kolostor és a szakközépiskola között húzódó kő városfalba.

Az egykori járószintet a 19. századi planírozásokkal megsemmisítették. Egy nagyméretű, török kori gödröt, valamint a palánkok alapozási árkainak betöltését tudtuk csak megfigyelni. A belső földszáncból semmi sem maradt meg.

A belső palánksor alapozási árkának fala lefelé szűkült, aljáig – statikai okok miatt – nem sikerült kibontanunk. Az árok legnagyobb mérhető szélessége 120 cm, mélysége pedig 200 cm. Az alapozási árok vágta a 14–15. századra keltezhető sötétszürke agyagos réteget. Ezt a réteget a sánc feltöltése is bolygatta. A belső alapozási árkot egy 14. századi vagy annál korábbi lefelé szűkülő oldalfalú árok betöltésébe ásták bele. Ez talán a késő Árpád-kori, kora Anjou-kori városfal alapozási árka lehetett? A belső palánksor alapozási árkában található cölöpök átlagos átmérője 24–30 cm.

A külső, D-i palánksor alapozási árka vágja a belső palánksor alapozási árkat, valamint a 14. századi szürke agyagos réteget. Ennek az alapozási ároknak a fala is lefelé szűkült, alja egyenes. Szélessége 120 cm, mélysége 160 cm. Az ebben az árokban található cölöpök átmérője átlagban 24 cm.

Tőle 30 cm-re D-re egy újabb 50 cm széles, meredek falú, egyenes aljú árok beásása látható, kora és funkciója jelenleg még bizonytalan, annyi biztos, hogy vágja a 14–15. századi réteget, valamint a 14. századi tárológödört. Az árok betöltésében nem találtunk cölöplyukakra utaló nyomokat.

Ezen ároktól 40 cm-re D-re találtuk a külső egysoros palánk (latorkert) alapozási árkat, fala meredek, alja egyenes. Legnagyobb mérhető szélessége 92 cm, mélysége 44 cm. Az egysoros palánk nem közvetlenül a város árkanak É-i peremén, hanem attól kb. 200 cm-re helyezkedett el. A palánkfaltól mintegy 120 cm-es sík terület választotta el.

Az egysoros palánk cölöplyukainak átmérője átlagban 26 cm. A palánkhoz, ill. a latorkerthez tartozó alapozási árkokban is minden cölöplyuk függőlegesen állt, aljuk egyenes volt.

Az egysoros palánk árkok alatt a 14–15. századi agyagos záróréteg alatt egy szabálytalan kerek alaprajzú, ívelt oldalfalú egyenes aljú tárológödört találtunk. Egykorú lehet a városfal legkorábbi alapozási árkaival.

A 2. árokban várakozásainkkal ellentétben nem találtuk meg a palánksorok alapozási árkait, sem a sáncot. Itt vízszintesen futó rétegek jelentkeztek. Felmerült az a feltételezés, hogy egy bástyamagban vagyunk. Ennek ellenőrzésére a kutatóárkot egy markolókanál széles-